

Doorgrond mij, God, en ken mijn hart

Om te beginnen

Laat de deelnemers in tweetallen zoveel mogelijk personen, instanties en (digitale) plekken bedenken die iets over hen weten. Wissel even met de groep uit: hoe lang is de lijst? Wat voor gevoel roept dit op?

Lees Psalm 139 voor. Afhankelijk van je groep kun je ervoor kiezen om dit in de Bijbel in Gewone Taal te doen.

Psalm 139

139 ¹Voor de koorleider. Van David, een psalm.

HEER, U kent mij, U doorgrondt mij,

² U weet het als ik zit of sta,

U doorziet van verre mijn gedachten.

³ Ga ik op weg of rust ik uit, U merkt het op,

met al mijn wegen bent U vertrouwd.

⁴ Geen woord ligt op mijn tong,

of U, HEER, kent het ten volle.

⁵ U omsluit mij, van achter en van voren,

U legt uw hand op mij.

⁶ Wonderlijk zoals U mij kent,

het gaat mijn begrip te boven.

⁷ Hoe zou ik aan uw aandacht ontsnappen,

hoe aan uw blikken ontkomen?

⁸ Klom ik op naar de hemel – U tref ik daar aan,

lag ik neer in het dodenrijk – U bent daar.

⁹ Al verhief ik mij op de vleugels van de dageraad,

al ging ik wonen voorbij de verste zee,

¹⁰ ook daar zou uw hand mij leiden,

zou uw rechterhand mij vasthouden.

¹¹ Al zei ik: 'Laat het duister mij opslokken,
het licht om mij heen veranderen in nacht,'

¹² ook dan zou het duister voor U niet donker zijn –
de nacht zou oplichten als de dag,
het duister helder zijn als het licht.

¹³ U was het die mijn nieren vormde,
die mij weefde in de buik van mijn moeder.

¹⁴ Ik loof U om het ontzaglijke wonder van mijn bestaan,
wonderbaarlijk is wat U gemaakt hebt.

Ik weet het, tot in het diepst van mijn ziel.

¹⁵ Toen ik in het verborgene gemaakt werd,
kunstig geweven in de schoot van de aarde,
was mijn wezen voor U geen geheim.

¹⁶ Uw ogen zagen mijn vormeloos begin,
alles werd in uw boekrol opgetekend,
aan de dagen van mijn bestaan ontbrak er niet één.

¹⁷ Hoe rijk zijn uw gedachten, God,
hoe eindeloos in aantal,

¹⁸ ontelbaar veel, meer dan er zand is bij de zee.
Ontwaak ik, dan nog ben ik bij U.

¹⁹ God, breng toch de goddelozen om,
– weg uit mijn ogen, jullie die bloed vergieten –

²⁰ ze spreken kwaadaardig over U,
uw vijanden misbruiken uw naam.

²¹ Zou ik niet haten wie U haten, HEER,
niet verachten wie tegen U opstaan?

²² Ik haat hen, zo fel als ik haten kan,
ze zijn ook mijn vijand geworden.

²³ Doorgrond mij, God, en ken mijn hart,
peil mij, weet wat mij kwelt,

²⁴ zie of ik geen verkeerde weg ga,
en leid mij op de weg die eeuwig is.

Achtergronden bij Psalm 139

Voor de kringleider: lees deze informatie van tevoren door en licht een aantal zaken toe voor de deelnemers. Je kunt de informatie ook van tevoren met iedereen delen.

Psalm 139 is een bekende en geliefde psalm. Hij wordt, net als Psalm 23, vaak geciteerd op geboortekaartjes of in overlijdensadvertenties. En vraag maar eens iemand die je kent naar zijn of haar favoriete psalm. Ook dan zal Psalm 139 waarschijnlijk vaak genoemd worden.

Veel mensen verbinden dus positieve gevoelens met Psalm 139: geborgenheid, gekend én gewild zijn. Maar de psalm roept ook vragen op: is God werkelijk overal? En is Hij altijd zo dichtbij? Is het niet benauwend dat God mensen zo volgt? Ook het einde van de psalm doet mensen vaak de wenkbrauwen fronsen: hoe past de felle haat tegenover goddeloze mensen bij de rest van de psalm? Waarom vraagt de dichter zelfs aan God of Hij ze wil doden?

Tempelritueel?

Psalm 139 wordt toegeschreven aan David, en hij is geschreven voor een koorleider. Maar er is niets bekend over de omstandigheden waaronder deze psalm geschreven is. Volgens sommige uitleggers was hij bedoeld voor een ritueel in de tempel. Degene die de psalm tegenover de priesters uitspreekt, zegt daarmee dat hij zich ervan bewust is dat God al zijn daden ziet, en neemt afstand van alles en iedereen dat tussen hem en God in zou kunnen staan. Maar of de psalm echt op deze manier werd gebruikt, weten we niet.

Dubbel

In de eerste verzen van de psalm ligt de focus vooral bij het dagelijkse leven van de mens. De dichter zegt dat bij alles wat hij doet, de HEER aanwezig is. De dichter gebruikt hiervoor verschillende beelden: als hij zit (2a) en uitrust (3a), of juist staat (2a) en op weg is (3a).

In de verzen 4-6 ligt de focus vooral bij de HEER. De dichter zegt: *'U legt uw hand op mij'*. Deze uitdrukking komt vaker voor in het Oude Testament. In Psalm 80:18 is het positief bedoeld: *'Leg uw hand op uw beschermeling'*. Maar in bijvoorbeeld Exodus 7:4 is het een negatieve uitdrukking voor Gods macht in de strijd tegen de Egyptenaren. Daarom vind je het in de NBV21 terug als: *'Daarom zal ik de Egyptenaren mijn macht laten voelen en hen zwaar straffen'*. In de vertaling van Psalm 139:5 klinkt die dubbele betekenis door: *'U omsluit mij van achter en van voren'*.

Vluchten hoeft niet meer

De HEER is overal: *'verheffen op de vleugels van de dageraad'* is een beeld voor vluchten naar het oosten, waar de zon opkomt. *'Wonen voorbij de verste zee'* is een beeld voor vluchten naar het westen, want vanuit Israël gezien lijkt de zee in het westen het einde van de wereld. De dichter wil vluchten voor de HEER, hij worstelt met zijn gedachten. Uiteindelijk berust de dichter in Gods aanwezigheid, waar hij ook heengaat. Hij looft de HEER voor het wonder van zijn bestaan. Het is de HEER die de mens gemaakt heeft, een bekend thema uit het Oude Testament (Psalm 119:73; Job 10:8; Jesaja 44:2).

Ontelbaar

De dichter prijst de rijkdom van Gods gedachten, die hij nooit zal kunnen doorgronden. Ze zijn ontelbaar als zandkorrels. Het beeld van de zandkorrels wordt ook gebruikt in de belofte die God aan Abraham doet over zijn nakomelingen in Bijbelteksten zoals Genesis 22:16-17:

'Ik zweer bij mijzelf – spreekt de HEER: Omdat je dit hebt gedaan, omdat je mij je zoon, je enige, niet hebt onthouden, zal ik je rijkelijk zegenen en je zo veel nakomelingen geven als er sterren aan de hemel zijn en zandkorrels op het strand langs de zee, en je nakomelingen zullen de steden van hun vijanden in bezit krijgen.'

Over het grote verschil tussen Gods kennis en zijn gedachten en het beperkte perspectief van de mens lees je ook in wijsheidsboeken zoals Prediker en Job. Voor Job is dit zelfs een troostende gedachten: het leven en de wereld zijn voor mensen soms niet te doorgronden, maar voor God ligt niets buiten zijn kennis of macht (Job 42:1-6).

Radicale keuze

In het laatste gedeelte van Psalm 139 spreekt de dichter niet meer over zichzelf maar ineens over zijn vijanden. De geborgenheid waarvan net nog sprake was, maakt plaats voor de oproep om goddelozen om te brengen. Toch passen de verzen goed in het geheel van de psalm, want ook uit deze verzen spreekt de vertrouwdheid die de dichter voelt bij God. De dichter neemt het recht niet in eigen hand, maar hij legt met zijn bede alles in Gods hand. De dichter gaat volledig aan Gods zijde staan, hij kiest voor God. En deze keuze brengt hem ertoe om afstand te nemen van de mensen die niet bij God willen horen, mensen die zelfs vijanden van God zijn. Het is te vergelijken met de woorden van Jezus in Lukas 14:26, waar hij zegt:

'Wie Mij volgt, maar niet breekt met zijn vader en moeder en vrouw en kinderen en broers en zusters, ja zelfs met zijn eigen leven, kan niet mijn leerling zijn.'

Daarmee bedoelt Jezus niet dat we onze naaste verwanten hartgrondig moeten gaan haten en ze nooit meer mogen zien. Maar het betekent dat naaste verwanten niet kunnen claimen belangrijker te zijn dan Jezus en dat ze daarom op de tweede plaats komen. Het hartgrondige haten van de vijanden heeft dezelfde achtergrond: als je voor God kiest, moet Hij altijd op de eerste plaats komen. Daarom neemt de dichter afstand van mensen die niet bij God horen.

De psalm eindigt weer met de geborgenheid uit de eerste verzen. God kent de dichter door en door, en toetst al zijn gedachten. Daarom is het God die de dichter op de juiste weg kan leiden.

Gespreksvragen

Verkenningvragen

- * Wat is volgens jou het hoofdthema van de psalm?
- * Wat bedoelt de dichter met de 'vleugels van de dageraad' en 'voorbij de verste zee'?
- * Hoe worden de vijanden van God ook genoemd in deze psalm? Wat houdt dat woord voor jou in?

Verdiepingsvragen

- * Zit jij (veel) op social media? Wat deel je daar zoal?
- * Wat deel je alleen met mensen die dicht bij jou staan?
- * Zijn er ook dingen die niemand over je weet? Wat vind je van het idee dat God die dingen wel weet?
- * Het Hebreeuwse werkwoord in vers 5 kun je positief vertalen ('U omringt mij'), maar ook benauwend ('U omsingelt mij'). Welke vertaling past beter bij jouw ervaring?

- * Durf jij net als Abraham en de dichter van de psalm volledig op God te vertrouwen? Waarom wel of juist niet?
- * Bid je wel eens of God je wil helpen de juiste weg te gaan? Hoe denk je dat God dat doet?
- * Zijn er dingen die jij als een belofte van God ziet in je eigen leven?
- * Bid jij wel eens dat God mensen straft of zelfs ombrengt? Waarom wel of niet? Aan wat voor mensen denk je dan?

Werkvormen

Keuzevers

Vorbereiding: Print Psalm 139 en knip elk vers uit. Verdeel de verzen over een tafel en laat de deelnemers een vers kiezen dat hen in het bijzonder aanspreekt of juist afstoot. Bespreek kort waarom dat het geval is.

Stil gebed

Deel briefjes en pennen uit. Luister met elkaar naar het lied *Ik zal er zijn* of van Sela of naar *Have A Little Faith In Me* van Joe Cocker. Laat iedereen een gebed opschrijven, of iets wat ze graag tegen God willen zeggen. Zamel de dichtgevouwen briefjes weer in en doe ze in een envelop die je vervolgens dichtplakt. Deze gebeden zijn alleen voor God bedoeld! Je kunt er ook voor kiezen om de gebedsbriefjes te verbranden.

Suggestie voor film

Wil je wat langer stilstaan bij het thema van de psalm? Kijk dan tijdens een tweede bijeenkomst samen naar **Das Leben der Anderen**, een Duitse film waarin gedwongen nabijheid langzaam overgaat in daadwerkelijke betrokkenheid.

Regisseur: Florian Henckel von Donnersmarck

Productiejaar: 2006

Land: Duitsland

Lengte: 137 minuten

Distributeur: Homescreen

Kijkwijzer: 12 jaar en ouder, angst en grof taalgebruik.

Das Leben der Anderen is een Duitse film die zich afspeelt in 1984. De geheime politie van Oost-Duitsland (de Stasi) maakt gebruik van verschillende technieken om verdachten van de staat in de gaten te houden. De toegewijde agenten die zich hiermee bezig houden, vragen zich niet af of deze technieken soms onmenselijk zijn. Dat ze diep doordringen in privélevens van mensen, wordt genegeerd. Agent Wiesler is zo'n toegewijde Stasi-agent. Daarom krijgt hij een speciale opdracht om iemand in de gaten te houden. Met behulp van afluisterapparatuur rapporteert hij samen met een collega 24 uur per dag elke activiteit van de betreffende persoon. Door deze opdracht duikt hij intensief in het leven van een onbekende. Hij bouwt hierdoor een emotionele band op, zonder dat de ander het door heeft.

Bijbel & film

Psalm 139 geeft veel mensen het gevoel dat God naar ons kijkt als 'Big Brother'. Hij bekijkt alles van een afstandje en weet zonder dat je het doorhebt, een heleboel van jouw leven. Kijk maar naar vers 1-3:

'Heer, u kent mij, u doorgrondt mij, u weet het als ik zit of sta, u doorziet van verre mijn gedachten.

Ga ik op weg of rust ik uit, u merkt het op, met al mijn wegen bent u bekend.'

Agent Wiesler houdt in deze film heel nauwlettend een verdachte in de gaten door echt *alle* activiteiten van de man te noteren in een logboek: van letterlijke gesprekken tot en met geluid van schuivende stoelen en gesnurk. Elke (kleine) handeling wordt opgemerkt.

De informatie die Wiesler krijgt is zeer vertrouwelijk. De bedoeling is natuurlijk dat hij deze informatie doorspeelt, zodat de verdachte gevangengenomen kan worden. Maar in de loop van de film gaat Wiesler de dingen anders bekijken. Is het wel terecht wat hij doet?

Dat is de boodschap van deze film: als je heel dichtbij iemand staat, of als je van iemand houdt, laat je die ander niet zomaar vallen.

Gespreksvragen

1. Aan het begin van de film, waar scènes van colleges en een verhoor zich afwisselen, stelt een student een vraag over de '(on)menselijkheid' van de verhoortechnieken. Wiesler zet een kruisje achter zijn naam. Waarom doet hij dat?
2. Georg Dreyman en Christa-Maria Sieland worden in de gaten gehouden. Wat doen zij verkeerd of waar worden zij van verdacht volgens de Stasi? Wat zou jij ervan vinden als iemand nu, hier, om deze redenen afgeluisterd werd door de overheid?
3. Agent Wiesler is aan het begin van de film heel stellig over zijn technieken en zijn eigen gelijk. Toch verandert dat. Hoe is dat gegaan volgens jou? Herken je dat? Dat je ergens van overtuigd bent, en toch later van mening verandert? Is dat moeilijk? Makkelijk? Prettig of juist niet?
4. Wiesler weet door het onderzoek erg veel over het leven van Dreyman. In wie zou jij je wel eens willen verdiepen en waarom?

Scène selectie

Het is het beste om de film helemaal te kijken. Zo komt het verband met de psalm het meest duidelijk naar voren. Als daar geen tijd voor is, zoek dan van te voren de volgende scène op en kijk die.

1. Kijk het eerste hoofdstuk van de film (ongeveer de eerste zes minuten). In dit gedeelte wisselen flashbacks van een verhoor en fragmenten van een college zich af en wordt er duidelijk gemaakt waartoe de Stasi in staat is en hoe de geheime dienst denkt.
2. Zoek het vierde hoofdstuk (rond minuut 25-33) op. In dit gedeelte zie je hoe de Stasi aan het werk gaat bij Georg Dreyman en hoe Wiesler andere mensen onder druk zet.